

Sebil-Küttâb of Lady Aydın Fatma*

Muzaffer Yılmaz^{1*}

^{1*}: The Inonu University, The Faculty of Fine Arts and Design, The Department of Art, Malatya, muzaffer.yilmaz@inonu.edu.tr, corresponding author.

DOI: [http://dx.doi.org / 10.16950/iustd.25875](http://dx.doi.org/10.16950/iustd.25875)

Abstract

Fatma Hanim Sebil-Kuttabi which is an unique structure composed of public fountain and (Ottoman) primary school in Aydın city centre was mentioned in many studies with different names. Despite that a study, which approach the structure holistically and make comparision and evaluation, hasn't been done yet. Fatma Hanim Sebil-Kuttabi that was built in two different periods in effect of Aydın's own dynamics during Ottoman Empire's westernization process was examined holistically and detailedly for the first time with a new nomenclature in this article.

Key Words: Aydın, Sebil, Sıbyan Mektebi, Sebil-Küttâb, Cihanoğulları

Suggested Citation

Yılmaz, M. (2016). Aydın Fatma Hanım Sebil-Küttâbı. *Inonu University Journal of Arts and Design*, 6(14), 1-12. DOI: 10.16950/iustd.25875.

* Makaleye konu olan yapıyı oluşturan çeşme, sebil ve sıbyan mektebi, tarafımdan yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinde daha önce ayrı ayrı ele alınmıştır. Yüksek lisans ve doktora sonrası sürece ait araştırma, tespit ve değerlendirmeler ışığında yapı, daha farklı bir bakış açısıyla bir bütün olarak bu makale ile yeniden ele alınmıştır.

Sebil-Küttâb of Lady Aydın Fatma

Extended Abstract

The city of Aydın, which is in the South of today's Aegan Area, came under the domination of Ottoman Empire relatively later than the other cities in Anatolia and it has a cosmopolitan structure during that historical process. Especialy after İzmir harbor gained importance in the late 18th century, trade developed more, so that people diversity in the area increased. This diversity caused by the place of the area also effected art. Apart from İstanbul, Aydın and its environment is one of the most effected area by westernization during Ottoman Empire Era. This westernization effect first showed itself in ecclesiology, then in several interesting architectural experiments and practicing. For example, first railway line built between Aydın and İzmir in Anatolia in 1866. Especially after 18th century we can see different structures were built. One of these structures is Sebil-küttâb.

Sebil-Küttâb's meaning is road in Arabic. But its metaphoric meaning was formed by gathering sebil, which was used for free water source for charity, and sıbyan mektebi (school for kids), which was the primary school in classical era. It emerged from Egypt under the domination of Mamelukes and its first floor was used for sebil and second floor was used for school. In time this structure was began to build in two different ways in İstanbul and Egypt. One of these structures' example which were very common in Egypt and İstanbul, is located in Aydın. It was built by one of the important landed proprietor families in Ottoman Empire. They are called Cihanoğulları. Cihanoğulları had importance in Aydın and its environment especially in 18th century. Besides the family had great fortune, they also perform very important official duties and had several positions in the state's work. Another characteristics of this family is to get built different structures in Aydın and its environment. Among the family members who get built architectural structure there are also women. One of those charitable women is Fatma Hanım.

It is possible to say that it had an interesting building process by looking two inscription on the building and foundation certificate-charter. Firstly the fountain was built in Fatma Hanım Sebil-Küttâbı by Afife Hanım (although there isn't enough about the identity of Afife Hanım, we can understand from inscriptions in Aydın Museum strage there are other buildings that were built by her). Later a sıbyan mektebi and a sebil were added by Fatma Hanım, so the building gained its sebil-küttâb title. Fatma Hanım Sebil-küttâbı is alike the other Sebil-Küttâb buildings in Aydın in terms of material usage (bricks and rubble Stones). But its regulation of the units and general appearance cannot be compared any other sebil and sıbyan mektebes in Aydın. This situation is mostly about Cihanoğulları Family. Due to the fact that there are a lot of harbors in Aydın and its environment and Cihanoğulları were engaged in trade, they found several chances to encounter overseas cultures. This interaction affects the architecture especially in westernization period. One of these effects is tower-house tradition as it was explained before. The tower-house tradition in Mediterranean basin whose roots go back up to Hellenistic Period and origins from Greek Islands can be seen in early Ottoman Empire. Besides Anatolia's coastal strech like Foça or Bodrum, we can also see tower house tradition in Nazilli, Koçarlı and Yenipazar which were under the domination of Cihanoğulları Family. Although it is only common in Egypt and İstanbul, the reason why this sebil-küttâb that doesn't have any similar structure was built in this form is probably a result of this tower-house tradion. Hence some details in South east corner of Fatma Hanım Sebil-Küttâbı and Koçarlı Cihanoğlu Tower are ver similar. By considering in this way we can accept Fatma Hanım Sebil-Küttâbı as a building that was basically formed by the effects of area's Dynamics. When the studies about Fatma Hanım Sebil-Küttâbı are scanned, we can see that the building hasn't been

Sebil-Küttâb of Lady Aydın Fatma

studied holistically. The building was studied as a sebil-küttabı and titled as a sebil-küttabı for the first time in this paper. In addition to this, a detailed evaluation part was written and the building was compared with other examples both in Aydın and Anatolia.

In this paper, the fountain part of the structure which is older than the sebil and the sıbyan mektebi was titled in Fatma Hanım Sebil-Küttabı, although it was get built by Afife Hanım. This building's names that mentioned in literature mostly Fatma Hanım and the building's gaining the sebil-küttabı title is because of Fatma Hanım's additive parts. So I chose to use Fatma Hanım Sebil-Küttabı title also for the fountain. Thus, the building became integrated with the fountain organically

was titled with the same name, although there are some studies which are named them separately. Despite that choice the fountain's building process studied separately. There are a lot of studies about this structure by several researchers. Afterall this is the first time that this structure examined holistically. The structure whose origins is from Egypt and which is one of the most interesting examples in Anatolia was titled as Sebil-küttabı by means of this study, and it was examined in its structure group, also it was tried to analyzed the effects of local effects on structure's building process. Fatma Hanım Sebil-Küttabı should be one of the symbol historical artifacts of the city, and after a convenient restoration process it should be gained to tourism in accordance with its original purpose.

Aydın Fatma Hanım Sebil-Küttâbı

Muzaffer Yılmaz^{1*}

^{1*}: İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Resim Bölümü,
Malatya, muzaffer.yilmaz@inonu.edu.tr, sorumlu yazar.
DOI: <http://dx.doi.org/10.16950/iüstd.25875>

Özet

Aydın il merkezinde bulunan ve çeşme, sebil-sıbyan mektebinden müteşekkil ünik bir yapı olan Fatma Hanım Sebil-Küttâbı, daha önce farklı isimlerle çeşitli yayınlara konu olmuştur. Buna rağmen yapıyı bütüncül bir bakış açısı ile ele alan ve ayrıntılı bir karşılaştırma-değerlendirmeye tabi tutan herhangi bir yayın henüz yapılmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşma sürecinde, Aydın'ın kendine has dinamiklerinin etkisiyle iki ayrı yapım sürecine bağlı olarak inşa edilmiş olan Fatma Hanım Sebil-Küttâbı, bu makale ile daha önce yapılmamış bir adlandırmayla bir bütün olarak ilk kez ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Sebil, Sıbyan Mektebi, Sebil-Küttâb, Cihanoğulları

Suggested Citation

Yılmaz, M. (2016). Aydın Fatma Hanım Sebil-Küttâbı. *Inonu University Journal of Arts and Design*, 6(14), 1-12. DOI: 10.16950/iüstd.25875.

1. GİRİŞ

18. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün zayıflamasına paralel olarak, ülke topraklarında merkezi idarenin git gide azaldığı ve azalan devlet otoritesinin (özellikle taşrada) Ayan adı verilen bölgesel güçlerin (ailelerin) eline geçtiği bir dönemdir². Aydın ve çevresindeki en etkin ailelerden biri Cihanoğulları olmakla birlikte, ailenin özellikle Güzelhisar, Sobuca, Koçarlı ve Nazilli dolaylarında nüfuz sahibi olduğu görülmektedir. Bölgede etkinliklerini dört kuşak devam ettiren Cihanoğulları, Aydın ve çevresinde çok sayıda eser inşa ettirmiştir³. Makaleye konu edilen

Fatma Hanım Sebil-Küttâbı da, bu aile ile ilişki olan ünik bir yapıdır.

Arapça yol anlamına gelen sebil, mecazi olarak hayır için yapılmış ücretsiz su dağıtımının yapıldığı hayratlara verilen isimdir (Develioğlu, 2013: 925). Sebiller bu mecazi anlamı ve özel fonksiyonlarıyla ilk olarak Türk Sanatında görülen mimarlık ürünleridir (Şapolyo, 1968: 10).

Sıbyan; Arapça üç yaşını tamamlamış erkek çocuğu anlamına gelen sabi kelimesinin çoğuludur (Develioğlu, 2013:905,948). Buradan hareketle, çağının ilkokulu olarak faaliyet gösteren

²Ayanlık hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel Özkaya (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*, Ankara: TTK Yayınları.

³Cihanoğulları'nın imar faaliyetleri için bkz. Arel, Ayda (1998). *Aydın ve Yöresinde Bir Ayan*

Ailesi ve Mimarlık: Cihanoğulları, (I.Uluslararası Tarih Kongresi Bildirileri 24-26 Mayıs 1993), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler Araştırmalar Tartışmalar*, Ankara: Tarih Vakfı Yayınları, s.184-222.

eğitim kurumlarına sıbyan mektebi denilmektedir.

Sebil-Küttâb; Memlûklüler hâkimiyetindeki Mısır'da ortaya çıkmış, alt katın sebil, üst katın mektep olarak kullanıldığı yapılara verilen isimdir (Urfaloğlu, 2009: 251). Mısır'da ortaya çıkan bu yeni yapı türü zamanla Memlûk ve İstanbul geleneğinde, iki ayrı tipte inşa edilmeye başlamıştır (Bayhan, 2000:95).

Aydın Fatma Hanım Sebil-Küttâb'ı farklı adlandırılmalarla, (gerek bir bütün gerekse belli kısımları) çeşitli araştırmalara konu olmuştur.

Bu yayınlardan en eskisi yapıyı bir sıbyan mektebi olarak adlandıran Tanju Cantay'a aittir⁴. Kitabelerinin okunduğu ve yapıya ait bir illüstrasyonun da yer aldığı makalesinde Cantay, yapıya ilişkin genel bir değerlendirmede bulunmuştur.

Tanju Cantay'ın yayınında sonra yapı, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1983 yılında basılan Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler adlı kitabın 'Aydın' bölümünde de yüzeysel bir değerlendirmeye tabi tutularak yer almıştır⁵.

Yapıya ilişkin bir diğer önemli kaynak Asuman Arslan tarafından hazırlanan yüksek lisans tezidir⁶. Arslan'ın yüksek lisans tezinde eser Tanju Cantay'ın makalesini esas alınarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Yapıya ilişkin bir çizime (plan) ilk kez bu tezde yer verilmiştir.

Fatma Hanım Sebil-Küttâb'ının inşa sürecine ilişkin bilgiler veren ilk yayın ise rahmetli Aydın Müzesi sanat tarihçisi Mustafa Kenan Özkan'a aittir⁷. Müzedeki

yapı kitabelerinden ve vakıf kayıtlarından hareketle bir çıkarımda bulunan makalesinde Özkan, yapının çeşme kısmını sebil ve sıbyan mektebinden ayrı olarak ele almıştır.

Aydın ve bölgesinde uzun yıllar araştırma yapan Ayda Arel de, Cihanoğulları'na yönelik araştırmalarını derlediği yayınında⁸ hem yapıya hem de banisi Fatma Hanım'ın ve eşinin diğer inşa ettirdiği eserlere kısmen değinmiştir.

Yapının yer aldığı bir diğer kurum yayını ise Aydın İl Kültür Turizm Müdürlüğü tarafından basılan Aydın Kültür Envanteri'dir⁹. Klasik bir envanter kitabı olan eserde, Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tescil işlerinden de istifade edilmiştir.

Yapının çeşme, sebil ve sıbyan mektebi kısımları ise tarafımdan yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinde birbirlerinden bağımsız olarak ele alınarak incelenmiştir .

Aydın Fatma Hanım Sebil-Küttâb-ı

Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Aydın Merkez Hasanefendi Mahallesi'nde 1904 ve 1908 nolu sokakların kesişme noktasında, Hasan Çelebi Camii'nin yaklaşık 100 m. güneyinde yer almaktadır (Şekil 1).

Fatma Hanım Sebil-Küttâbı kuzey-güney doğrultusunda iki cephe olarak inşa edilmiştir. Yapının sebil ve sıbyan mektebi kısımları kare planlı birer adet mekândan oluşmakla birlikte, sıbyan mektebinin kuzeyinde –günümüzde- teras görünümünde olan bir alan bulunmaktadır. Sebil-küttâbın kuzeydoğu köşesinde ayrıca depolu (hazneli) tipte inşa edilmiş bir çeşme yer almaktadır (Çizim 1, 2)

Sıbyan mektebi, sebil ve çeşmeden müteşekkil yapı moloz taş malzemeden

⁴ Tanju Cantay (1973). Aydın'da Fatma Hanım Sübyan Mektebi, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Cilt:3, s.23-25.

⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü (1983). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Cilt: 1, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, s.672.

⁶ Asuman Arslan (2000). *Aydın'da Türk Mimarisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

⁷ Mustafa Kenan Özkan (2002). Afife Hanım Çeşmesi ile Fatma (Şerife) Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi, *Aydın Kültür Sanat Bülteni*, Sayı:15, s.25-28.

⁸ Ayda Arel (1998). Aydın ve Yöresinde Bir Ayan Ailesi ve Mimarlık: Cihanoğulları. (I. Uluslararası Tarih Kongresi Bildirileri 24-26 Mayıs 1993). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler Araştırmalar Tartışmalar*. Ankara: Tarih Vakfı Yayınları, s.184-212.

Sebil-Küttâb of Lady Aydın Fatma

inşa edilmiş olmakla birlikte yapıda yer yer tuğla malzeme kullanımı da görülmektedir. Ana inşa malzemesi olan moloz taş ve ona eşlik eden tuğla dışında yapının kapı ve pencere sövelentolarında mermer malzemede kullanılmıştır.

İki cepheli olarak inşa edilen yapının batıya bakan ana cephesi iki katlı bir düzenlemeye sahiptir. Cephenin birinci katı aynı zamanda sebil-küttâb'ın sebil ve çeşme kısımlarının da ana cephesidir. Ayrıca üst kata çıkışı sağlayan merdivene açılan kapıda bu cephede, çeşme ve sebil kısmı arasında yer almaktadır. Yapının konumuna bağlı olarak çevresinde gelişen yapılaşmadan dolayı binanın doğu ve güney cephelerinin bir kısmı günümüzde başka yapılara bitişik şekildedir. Bir başka binanın bir kısmını kapattığı güney cephede, sebil kısmına ait olan bir adet pencere kısmen seçilebilmektedir (Şekil 2-3).

Yapının büyük oranda görülemeyen doğu cephesinde ise çeşme kısmının depo kısmı ile irtibatı sağlayan bir geçiş alanı bulunmaktadır (Şekil 4). Yapının kuzey cephesi; çeşmenin sağır kuzey duvarı ve günümüzde sıbyan mektebine girişin sağlandığı bir adet kapıdan ibarettir. Binanın cephe düzenlemesindeki en dikkat çekici taraflardan biri de, yapının güneybatı köşesinin perdahlı olup üst kata ait kısmın silindirik bir form alarak kubbe köşesindeki sembolik minare ile ilişkilendirilmesidir (Şekil 5). Günümüzde dört adet sembolik minaresi olan sebil-küttâb'ın eski fotoğraflarından altı minareli olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 6).

0.80 m. duvar kalınlığına sahip olan kare planlı sebilin güneydoğu duvarında bir niş, batı duvarında ise dikine dikdörtgen formlu bir pencere bulunmaktadır. Mekânın üzeri içten tromplarla taşınan basık bir kubbe ile örtülüdür. (Şekil 7).

Sebil kapısı ve çeşme kısmı arasındaki kapıyla yapının üst katında yer alan sıbyan mektebine çıkışı sağlayan merdiven kısmına, bu merdivenle ise yapının üst katında yer alan düzensiz dörtgen planlı alana çıkılmaktadır. Etrafı,

zeminden yaklaşık 0.50 m. yüksekliğinde bir duvarla çevrelenmiş bu mekânın güneyinde yer alan bir kapı, sıbyan mektebinin günümüzde mevcut olan kısmına açılmaktadır (Şekil 8,9). Yaklaşık 0.70 m. duvar kalınlığına sahip mekân tek bir kare alandan oluşmaktadır. Batı duvarında iki adet dikine dikdörtgen formlu pencere bulunan mekânın, güney, kuzey ve doğu duvarlarında birer adet niş, güneydoğu köşesinde ise bir mihrabiye yer almaktadır. Zemini özgün olmayan taş karolarla kaplı olan mekânın üzerini örten tuğla kubbe içten sıvalı olup dıştan alaturka kiremit kaplıdır (Şekil 10).

Yapının çeşmesinin ana cephesi, yuvarlak çeşme kemerini ve alınlık kısmını da içine alacak şekilde içbükey profilli bir silme ile çevrelenmektedir (Şekil 11). Çeşmenin özgün olmayan yalağı, cepheden yaklaşık 0.70 m. çıkıntı yapmış olmakla birlikte yalağın güneybatı ve güneydoğusunda birer adet oturma sekisi mevcuttur. Aynalık kısmında yer alan ayna taşı, Aydın çeşmelerinde alışık olmadığımız bir şekilde büyük tutulmuştur. Mermer malzemeden olan ayna taşı tek lüleli olup üzerinde zemin oyma tekniğinde yapılmış sivri kemer içinde iki servi ağacı motifi yer almaktadır. Aynalık kısmındaki ayna taşının üzerinde, mermer malzemeden sekiz satırlık çeşme kitabesi bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı çeşme deposunun üzeri içten beşik tonozla örtülüdür (Şekil 12). Çeşmenin depo kısmı ile irtibat yapının kuzey cephesindeki açıklık ile sağlanmaktadır.

Sebil-Küttâb'ın çeşme kısmının ayna taşında yer alan servi ağacı motifleri dışında yapıya ilişkin her hangi bir tezyini uygulamadan söz etmek mümkün değildir.

17.10.1978 tarihinde tescil edilen (Aydın Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü I, 2012: 75) yapının tarihlendirmesi konusunda doğrudan bilgi verebilecek, biri yapı üzerinde diğeri kayıp iki adet kitabe bulunmaktadır. Bugün çeşme üzerinde yer alan kitabe şu şekildedir:

- 1- جسمه اب حیات دنیا ده زی را بی مثل
- 2- رشك ایدرسه یاره اوله جنتده حالا سلسبیل
- 3- پاینه مشتاق اولب شات فرات چغلار افر
- 4- یوز سورر درگاه حقه داعما دریای نیل
- 5- تاریخی فوتیله بردر ایش بو خیرات صاحبی
- 6- بیگ یوز التمش یدیده خانوم عقیفه اولیله بیل
- 7- فی صنتی الف و مائی وستن ۱۱۶۷

- 1- Çeşme-i ab-ı hayat dünyâda derler bimisl.
- 2- Reşkiderse yâre ola cennette halaselsebil
- 3- Payine müştak olup şâtfırat çağlar akar.
- 4- Yüz sürer dergâh-ı hakka da'imâderyâyinil
- 5- Tarihi fevtiyle birdir işbu hayrât sâhibi.
- 6- Binyüzatmışyedide hanım Afife öyle bil
- 7- Fi senetielf ve mie'ti. ve sittin 1167

Yapının günümüzde nerede olduğu bilinmeyen sebil kitabesi ise şu şekildedir:

- 1- سنه ۱۲۱۵
- 2- انبل حسنك بز حيون است بنا فلان بو سبلی سجب الحیرت
- 3- ابظره اولسن رحه ابه افانك سجبین بری اولسن حنی الیک
- 4- حمزه بانی زده اسبال دا ح حسین بك كرمسی ال حاده فقه حنم و حونه سادت

1- Sene 1215

2-İnnelhasenat yüzehhibin es-seyyiat bina kıldı bu sebilı sahib-ül-hayrât

3-İçenlere olsun râhat ile afiyât sahibinin yeri olsun cennat-ı aliyât

4-Hamza banizade es-seyyid el-hacc Hüseyin Bey kerimesi el-hace Fatıma Hanım ruhuna sa'âdet

Bu kitabelerden hareketle yapı için biri 1167 (M 1753-54) diğeri 1215 (M 1800-01) olmak üzere iki ayrı inşa tarihi olduğu görülmektedir.

Değerlendirme ve Karşılaştırma

Sebil-Küttâb'ın çeşme kısmının tuğladan, sebil ve sıbyan mektebinin ise moloz taş malzemeden inşa edilmiş olmasından, sebil-sıbyan mektebi ile çeşme kısmı arasında bir dilatasyon izinin görülmesinden ve yapının güneydoğu köşesinde iki ayrı duvar işçiliğinin bulunmasından hareketle, yapının üst katı ve sebilinin, çeşme kısmına sonradan eklenerek ayrı bir inşa süreci sonucunda meydana getirildiğini söylemek mümkündür⁹ (Şekil 14-15). Nitekim yapıya ilişkin daha önce yapılmış bazı yayınlarda yapının ayrı inşa süreçleri olduğu belirtilmiş ama ayrıntıya girilmemiştir¹⁰. Hâlbuki yapının mevcut durumu ve malzeme farklılığı sıbyan mektebi ve sebilin çeşmeye eklendiğini net bir şekilde göstermektedir. Çeşmenin sıbyan mektebi ve sebil kısmına göre daha eski olduğu ise yapı kitabelerinden anlaşılmaktadır. Bugüne kadar yapı üzerine tarihlendirmede bulunanlar genellikle çeşme üzerindeki kitabeyi esas almışlar, (1753-54) sebil kitabesindeki tarih ibaresini

⁹ Yapının özgün halinde çeşme kısmının üzerinin de kapalı olduğu yapıya ait eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır. 1990'lı yıllara kadar mevcut olan bölümün yıkılış sebebi bilinmemektedir.

¹⁰ Mustafa Kenan Özkan'da, yapıya ilişkin üç sayfalık makalesinde yapının çeşmesinin Afife Hanım, sebil ve sıbyan mektebi kısımlarının ise Fatma Hanım tarafından ayrı dönemlerde inşa edildiğini belirtmektedir. Benzer bir görüşte Ayda Arel'e ait olmakla birlikte, Arel yapıyla ilgili analizinde özgün binanın üst katının (tamamen) teras şeklinde olduğunu sonraki süreçte bu şeklini aldığını belirtmektedir. Bkz. Mustafa Kenan Özkan (2002). Afife Hanım Çeşmesi ile Fatma (Şerife) Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi, *Aydın Kültür Sanat Bülteni*, Sayı:15, s.26-28; Ayda Arel (1998). Aydın ve Yöresinde Bir Ayan Ailesi ve Mimarlık: Cihanoğulları. (I. Uluslararası Tarih Kongresi Bildirileri 24-26 Mayıs 1993), *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler Araştırmalar Tartışmalar*, Ankara: Tarih Vakfı Yayınları, s.210.

Sebil-Küttâb of Lady Aydın Fatma

görememişler ve yapıya ilişkin ayrı inşa süreçlerinden bahsetmemişlerdir¹¹. Fakat binanın bugün üzerinde bulunmayan sebil kitabesinin ilk satırında sene 1215 (1800-1801) yazmaktadır (Şekil 13).

Tüm bu mevcut değerlendirmeler ışığında yapının ilk olarak 1753-54 tarihlerinde Afife Hanım tarafından çeşme kısmının yapıldığı, 1800-1801 tarihinde ise Fatma Hanım'ın çeşme kısmına ek olarak bir sebil ve sıbyan mektebi inşa ettirdiğini söylemek mümkündür (Çizim 3). Bu noktada en önemli problem, ikinci inşa sürecinde çeşme kısmının üzerinin kapatılıp kapatılmadığıdır. Bu alanın özgün halinin açık olduğuna dair tek bilgi Aydın İl Kültür Turizm Müdürlüğü tarafından basılan il envanterinde geçmektedir¹². Bu kısmın açık olabilme ihtimalinin olduğu ise Mustafa Kenan Özkan tarafından vurgulanmıştır¹³. Bununla birlikte çeşme kısmının üzerinin kapalı olduğu fotoğraflardaki üslup birliği, bu alanın özgün olduğunu düşündürmektedir (Şekil 6). Çeşmenin kuzey ve doğu cephelerinin genişletilmesi ile sebilin kuzeydoğu duvarıyla denk seviyeye getirilmesi ve böylelikle depo kısmına geçişin mecburen bir geçitle sağlanması da, yapının ikinci inşa sürecinde çeşme kısmının üzerine yönelik bir planlamanın olduğu göstermektedir (Şekil 4).

Sebil-Küttâblar üzerine en kapsamlı araştırmalar Ahmet Ali Bayhan'a aittir.

Bayhan gerek doktora tezinde¹⁴ gerekse sonraki süreçte yayınladığı makalesinde¹⁵ Memlûklû ve Osmanlı dönemi sebil-küttâblarını ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Ahmet Ali Bayhan sebil-küttâbları İstanbul ve Memlûk üslubu olarak ikiye ayırarak incelemiş ve konumu, cephe sayısı-formuna göre bir tasnif yapmıştır¹⁶. Bu tipolojiye göre İstanbul Üslubunu Memlûk Üslubundan ayıran yegâne fark yuvarlak cepheli olmalarıdır. Fatma Hanım Sebil-Küttâbı düz cepheli ve müstakil olması yönüyle Memlûk Üslûbu'ndaki sebil-küttâblara tipolojik olarak daha çok benzemektedir. Bununla birlikte İstanbul'da inşa edilmiş sebil-küttâb türündeki pek çok yapıyla da, Fatma Hanım Sebil-Küttâbı arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bu bağlamda İstanbul Vefa Recai Mehmet Efendi Sebili-Sıbyan Mektebi, Divanyolu Cevri Kalfa Sebili-Sıbyan Mektebi ve Aksaray Ebubekir Paşa Sebili-Sıbyan Mektebi¹⁷ iki katlı düzenlemeleri itibarıyla Fatma Hanım Sıbyan Sebil-Küttâbı'na benzemektedir (Şekil 16-18). Bu üç örnek içerisinde Vefa Recai Mehmet Efendi Sebili-Sıbyan Mektebi sebilinin yarım daire planlı olmasıyla, Divanyolu Cevri Kalfa Sebili-Sıbyan Mektebi sebil kısmının iki bölümlü olmasıyla Fatma Hanım Sebil-Küttâbı'ndan ayrılırken, Fatma Hanım Sıbyan Sebil-Küttâbı'na gerek malzeme kullanımı gerekse genel görünüş itibarıyla en çok benzeyen yapı, -sebil kısmı da tek mekândan ibaret olan- Aksaray Ebubekir Paşa Sebili-Sıbyan Mektebi'dir.

¹¹ Bkz. Tanju Cantay (1978). Aydın'da Fatma Hanım Sübyan Mektebi. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Cilt:1,s.25-27; Vakıflar Genel Müdürlüğü (1983). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Cilt: 1, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, s. 672-673; Asuman Arslan (2000). *Aydın'da Türk Mimarisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.107.

¹² Aydın Kültür Envanteri'nde çeşme kısmının üzerinin 1940'lı yıllarda kapatıldığı ve 2000 yılındaki restorasyon sürecinde kaldırıldığı belirtilmektedir. Bkz. Aydın Valiliği (2012). *Aydın Kültür Envanteri*, Cilt: I, s.75.

¹³ Mustafa Kenan Özkan... s.28.

¹⁴ Ahmet Ali Bayhan (1997). *Mısırdaki Osmanlı Devri Mimarisi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van.

¹⁵ Ahmet Ali Bayhan (2000). Mısır'daki Yarım Daire Cepheli Sebil-Küttâblar, *IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, (24-27 Nisan), s.94-102.

¹⁶ Ahmet Ali Bayhan (1997). *Mısırdaki Osmanlı Devri Mimarisi*...s.428-431. Aynı tipoloji Nur Urfaloğlu tarafından da kullanılmıştır. Bkz. Nur Urfaloğlu (2009). Sebil Maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 36, s. 249-251.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şerife Tali (2005). *İstanbul Suriçi Sebilleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, s. 96, 103,128.

Fatma Hanım Sebil-Küttâbı malzeme kullanımını açısından Aydın'daki diğer sıbyan mektebi ve sebil yapıları ile benzerlik gösterse de, birimlerin programlanışı ve genel görünüş itibarıyla Aydın'daki sebil ve sıbyan mektepleriyle kıyaslanamayacak bir mahiyet arz eder (Tablo1). Bu durum, bu kısımların (sıbyan mektebi ve sebil) banisi ve bağlı bulunduğu aile ile doğrudan ilişkilidir.

Sebil kitabesinde ismi geçen Fatma Hanım, Hamza Bâli ailesine mensup olup Cihanoğlu Mustafa Ağa ile evliydi (Arel, 1993:197). Fatma Hanım'ın bağlı bulunduğu Cihanoğulları Aydın ve çevresinde özellikle 18. yüzyılda oldukça etkin olmuş bir ayan ailesidir. Ciddi bir varyete sahip olan aile fertleri pek çok resmi görevi de ifa etmişlerdir. Cihanoğulları'nın bir diğer önemli özelliği de Aydın ve çevresinde çok sayıda yapı inşa ettirmeleridir. Yapı inşa ettiren aile fertlerinden biri de Fatma Hanım'dır¹⁸. Osmanlı İmparatorluğunun batılılaşma sürecinde nüfuz sahibi olan ailenin inşa ettirdikleri yapılarda bu batılılaşma tesirlerini ve bölge için ilk denilebilecek uygulamaları görmek mümkündür. Örneğin 1756 yılına ait Aydın Cihanoğlu Camii, Osmanlı Baroğu'nun en önemli eserlerinden biridir (Tanman, 1993: 543). Bununla birlikte caminin güneyinde yer alan revaklı galeri, Osmanlı Mimarisinde görmediğimiz bir tarzda, Gotik-Barok karışımı bir Sakız Adası etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Arel, 1992: 235).

Aydın ve çevresinde pek çok liman olması ve Cihanoğulları'nın ticaretle uğraşması, ailenin deniz aşırı kültürlerle etkileşim haline girmesi sonucunu doğurmuştur. Bu durum, özellikle batılılaşma döneminde mimariye de tesir etmiştir¹⁹. Bu tesirlerden biri de kule-ev geleneğidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun

erken döneminde de görülen ve Akdeniz havzasında geçmişi Helenistik Döneme kadar giden Yunan Adaları menşei kule-ev geleneğini Foça ve Bodrum gibi batı Anadolu'nun kıyı şeridinin yanı sıra Cihanoğulları hâkimiyeti altındaki Nazilli, Koçarlı ve Yenipazar'da da görmek mümkündür (Tablo 1) (Arel, 1992: 234, 235)²⁰. Mısır ve İstanbul'da yaygın olmasına rağmen, bölgede başka bir örneği olmayan bu sebil-küttâbın²¹ Aydın'da bu formda inşa edilmiş olması muhtemelen bölgedeki kule-ev geleneğinin bir sonucudur. Nitekim Fatma Hanım Sebil-Küttâbı'nın güneybatı köşesi ile Koçarlı Cihanoğlu Kulesine ait bazı detaylar büyük bir benzerlik arz etmektedir (Şekil 19, 20).

Cihanoğullarınca inşa edilmiş yapılarda kendine has bir üslup birliği görülür. Fatma Hanım Sebil-Küttâbı'nın kubbe kenarlarında mevcut olan sembolik minare uygulamalarının 1787 tarihli Atike Hanım Çeşme-Sebilinde görülmesi bu duruma güzel bir örnektir. Bununla birlikte bu tarz sembolik minare uygulamaları bölgeye özgü bir tercih olmayıp, farklı il ve yapılarda da görülebilmektedir (Şekil 21, 22). Nur (ışık) kökünden türemiş olan minare, İslam mabetlerinin önemli eklentilerinden biri olup aynı zamanda ezanın da okunduğu yerdir (Cündioğlu, 2012: 24,25). Bu fonksiyonelliklerinin yanında minarelerin sosyolojik ve psikolojik boyutları da bulunmaktadır. İslam inancının kentlerdeki simgeleri olan minareler, J.Strzygowski'nin ifadesiyle;

²⁰ Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Ayda Arel (1991). Ege Bölgesi Ayanlık Dönemi Mimarisi: 1989 Dönemi Yüzey Araştırmaları, VIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri, Ankara: Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, s.1-25; Ayda Arel (1993). Foça Bağ Evleri ve Kule-Ev Geleneği, *Ege Mimarlık*, Sayı:93/3, s.37-40.

²¹ Aydın'da iki katlı bir düzenleme sahip olan bir başka sıbyan mektebi ise kent merkezi Üveys Paşa Mahallesi'nde bulunan Anonim Sıbyan Mektebi'dir Fakat sıbyan mektebinin alt katında bir sebil olmamasından hareketle yapıyı sebil-küttâb olarak değerlendirmek mümkün değildir. Yapı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Muzaffer Yılmaz (2014). *Aydın'da Türk Devri Kamu Yapıları...*s. 165-168.

¹⁸ Aileye mensup bir hanıma ait en son yayınlanan vakfiye kaydı için bkz. Şükrü Tül (2011). El-Hace Ümmühan Kadın Vakfiyesi, *Ege Defterleri*, Sayı:2, s. 59-66.

¹⁹Cihanoğullarına ait çiftliklerde gayrimüslimlerin çalıştırıldığı bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aysun Sarıbey Haykıran (2013). *Aydın Vilayeti'nde Çiftlikler (1839-1918)*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aydın.

Sebil-Küttâb of Lady Aydın Fatma

İslam'ın zafer sembolüdür (Bloom, 1989: 12). Bazı ufak boyutlu ve fonksiyonel olmayan minare uygulamalarının yapılarda kullanılmalarının nedeni, minarelerin bu şekilde bir sosyolojik-psikolojik tarafının da olmasıdır.

Cihanoğlu Mimarisi'nin karakteristik uygulamalarından birisi de, çeşme ve sebilleri yan yana inşa etmeleridir²². Bugün il merkezinde bulunan üç adet çeşme-sebilden (Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili, Atike Hanım Çeşme Sebili, Anonim Çeşme-Sebil) iki tanesi Cihanoğlu ailesine mensup kişiler tarafından inşa ettirilmiştir (Tablo 2). Fatma Hanım Sebil-Küttâb'ında da sebilin çeşmenin yanına inşa edilmesi, mevcut geleneğe bir öykünme olarak değerlendirilebilir.

Yapının ilk olarak inşa edilen çeşme kısmı, depolu olması ve cephe kısmının ters U biçimli bir silme kuşağı ile çevrelenmesi ile Aydın'da inşa edilmiş diğer çeşmelere oldukça benzemektedir (Tablo 2). Bu durum iklimle alakalı olup sıcak iklimin hüküm sürdüğü pek çok coğrafyada bu tipte inşa edilmiş çeşmeleri görmek mümkündür.

Sonuç

Yapının sebil ve sıbyan mektebinden daha eski olan çeşme kısmının Afife Hanım tarafından yaptırılmış olmasına rağmen eser bu makalede Fatma Hanım Sebil-Küttâb'ı olarak adlandırılmıştır. Bu tercihte hem yapının literatüre giren isimlerinde ekseri Fatma Hanım'ın isminin tercih edilmesinin, hem de yapıya sebil-küttâb vasfı veren ilavelerin Fatma Hanım tarafından yaptırılmasının etkisi vardır. Buradan hareketle organik olarak da çeşme kısmı ile bütünleşen yapı bütünü tek bir adlandırmayla sınırlandırılmış ve çeşme kısmı –bazı

²²İstanbul ve İzmir'de de çeşme ve sebillerin bir arada inşa edildiği yapı örneklerini görmek mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nuran K. Pilehvarian, Nur Urfaloğlu, Lütfi Yazıcıoğlu (2000). *Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler*, İstanbul: Yem Yayınları; Gül Geyik (2007). *İzmir Su Yapıları (Çeşme-Sebil-Şadırvan)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

yayınlarında olduğu gibi- ayrı bir yapı olarak kabul edilip isimlendirilmemiştir. Bu tercihe rağmen çeşme kısmının yapım süreci makale içerisinde ayrıca ele alınmıştır.

Aydın'da yer alan en özgün yapılardan biri olan Fatma Hanım Sebil-Küttâb'ı, yapı türü itibarıyla Anadolu'daki en ilgi çekici örneklerden birini oluşturmaktadır. Yapı ile ilgili bu güne kadar çeşitli araştırmacıların yaptığı yayınlar bulunmaktadır. Bununla birlikte bu makale ile yapı ilk kez bütüncül bir bakış açısıyla ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Mısır menşeli bir yapı türü olan sebil-küttâbın Anadolu'daki en önemli ve ilginç örneklerinin başında gelen eser, bu yayın ile ayrıca ilk kez sebil-küttâb olarak adlandırılmış, kendi yapı grubu içerisinde bir değerlendirmeye tâbi tutulmuş ve yerel etkilerin yapının inşasına tesirleri de ayrıca irdelenmeye çalışılmıştır.

Aydın'ın simge eserlerinden biri olması kuvvetle muhtemel olan yapının, üzerinde yapılacak incelemeler sonucunda yeni bir restorasyon süreci geçirmesi ve yapılış amacına uygun bir fonksiyon verilerek turizme kazandırılması gerekmektedir.

Kaynaklar

Arel, A. 1991. Ege Bölgesi Ayanlık Dönemi Mimarisi: 1989 Dönemi Yüzey Araştırmaları. VIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri, Ankara: Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, s.1-25.

Arel, A. 1992. Ege Bölgesi Ayanlık Dönemi Mimarisi: 1986-1991 Çalışmaları. X. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri, Ankara, s.231-248.

Arel, A. 1993. Foça Bağ Evleri ve Kule-Ev Geleneği. Ege Mimarlık, Sayı: 93/3, s. 37-40.

Arel, A. A. 1998. Aydın ve Yöresinde Bir Ayan Ailesi ve Mimarlık: Cihanoğulları. (I. Uluslararası Tarih Kongresi Bildirileri 24-26 Mayıs 1993), Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler Araştırmalar Tartışmalar, Tarih Vakfı Yayınları, Ankara, s.184-222.

Arslan, A. 2000. Aydın'da Türk Mimarisi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Aydın İl Kültür Turizm Müdürlüğü (2012). Aydın İl Kültür Envanteri I II, Aydın Valiliği Yayınları, Ankara.

Bayhan, A. A. 1997. Mısırda Osmanlı Devri Mimarisi. Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van.

Bayhan, A. A. 2000. Mısır'daki Yarım Daire Cepheli Sebil-Küttâblar. IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, (24-27 Nisan), s.94-102.

Bayhan, A. A. 1997. Mısırda Osmanlı Devri Mimarisi. Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van.

Bloom, J. 1989. Minaret Symbol of Islam. Oxford Press, London.

Cantay, T. 1978. Aydın'da Fatma Hanım Sübyan Mektebi. Arkeoloji ve Sanat Dergisi, Cilt:1, s.25-27.

Cündioğlu, D. 2012. Mimarlık ve Felsefe. Kapı Yayınları, İstanbul.

Geyik, G. 2007. İzmir Su Yapıları (Çeşme-Sebil-Şadırvan). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Haykıran, S. A. 2013. Aydın Vilayeti'nde Çiftlikler (1839-1918). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aydın.

Özkan, M. K. 2002. Afife Hanım Çeşmesi ile Fatma (Şerife) Hanım Sebili ve Sıbyan Mektebi. Aydın Kültür Sanat Bülteni, Sayı:15, s.26-28.

Özkaya, Y. 1994. Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık. TTK Yayınları, Ankara.

Pilehvarian, N. K. ve Urfalıoğlu, N. ve Yazıcıoğlu, L. 2000. Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler. Yem Yayınları, İstanbul.

Şapolyo, B. E. 1968. Sebiller. Önasya Dergisi, Cilt: 3, Ankara, s.10.

Tali, Ş. 2005. İstanbul Suriçi Sebilleri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Tanman, B. 1993. Cihanoğlu Külliyesi. TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 7, s.542-544.

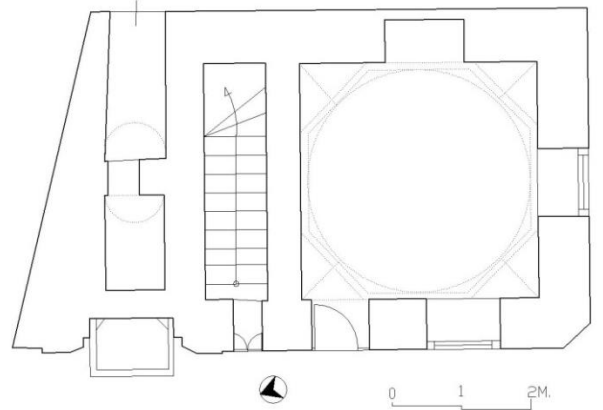
Tül, Ş. 2011. El-Hace Ümmühan Kadın Vakıfı. Ege Defterleri, Sayı: 2, s. 59-66.

Urfalıoğlu, N. 2009. Sebil Maddesi. TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 36, s. 249-251.

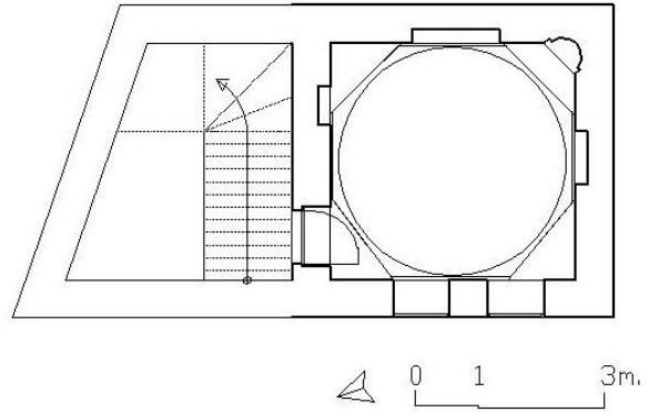
Vakıflar Genel Müdürlüğü (1983). Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler. Cilt: 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s. 672-673.

Yılmaz, M. 2010. Aydın İli Merkezi'ndeki Tarihi Su Yapıları. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

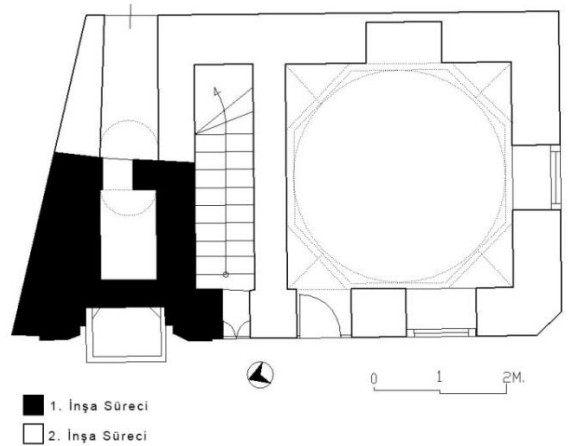
Yılmaz, M. 2014. Aydın'da Türk Devri Kamu Yapıları. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.

Çizim 1: Fatma Hanım Sebi-Küttâbı Zemin Kat Röleve Planı

Çizim 2: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Kat Röleve Planı

Çizim 3: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı İnşa Süreçleri

Sebil-Küttâb of Lady Aydın Fatma

Şekil 1: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı ve Konumu

Şekil 4: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Doğu Cephe Çeşme Deposu ve Geçit Kısmı

Şekil 2: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Genel Görünüş ve Batı Cephe

Şekil 5: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Güneybatı Köşe

Şekil 3: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Güney ve Batı Cepheler

Şekil 6: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı 1990'lar (Mükerrem Kürüm'den)

Şekil 7: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Sebil Kısmı

Şekil 8: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Üst Kat Merdiveni

Şekil 9: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Üst Kat Düzensiz Çokgen Alan

Şekil 10: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Sıbyan Mektebi Kısmı

Şekil 11: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Çeşme Kısmı

Şekil 12: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Çeşme Deposu ve İrtibat Penceresi

Şekil 13: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Sebil Kitabesi (2008)

Şekil 14: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı Malzeme Farklılıkları

Sebil-Küttâb of Lady Aydın Fatma

Şekil 16: İstanbul Vefa Recai Mehmet Efendi Sebili-Sıbyan Mektebi

Şekil: 20: Fatma Hanım Sebil-Küttâbı

Şekil 17: Divanyolu Cevri Kalfa Sebili-Sıbyan Mektebi (Fatih Belediyesi'nden)

Şekil 21: Atike Hanım Çeşme-Sebili ve Sembolik Minare Uygulaması

Şekil 18: Aksaray Ebubekir Paşa Sebili-Sıbyan Mektebi (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden)

Şekil 19: Koçarlı Cihanoğlu Kulesi

Tablo 1: Aydın'da ve Çevresinde Yer Alan Kule (Kule-Ev)'ler

 <p>Koçarlı Cihanoğlu Kulesi</p>	 <p>Nazilli Arpaz Kulesi</p>
 <p>Yenipazar Donduran Kulesi</p>	 <p>Foça Anonim Kule Ev (Yavuz Peker'den)</p>
 <p>Bodrum Müstegi Mustafa Paşa Kulesi</p>	

Sebil-Küttâb of Lady Aydın Fatma

Tablo 2: Aydın'da Yer Alan Çeşme ve Çeşme-Sebil'ler

 <p>Cihanoğlu Camii Çeşme ve Sebili</p>	 <p>Anonim Çeşme ve Sebil</p>
 <p>Fatma Hanım Sebil-Küttâbı</p>	 <p>Aydın Ilıcabaşı Çeşmesi</p>
 <p>Aydın Muhammed Bey Çeşmesi</p>	 <p>Aydın Gümrükönü Çeşmesi</p>
 <p>Atike Hanım Çeşme ve Sebili</p>	 <p>Fatma Hanım Sebil-Küttâb'ı Çeşme Kısmı</p>